

УДК [342. 95:343. 54] (477)

Чорномаз Оксана Богданівна –

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Oksana B. Chornomaz –

candidate of juridical sciences, associate professor,

assistant professor of the Department of Administrative Law and Administrative Proceedings,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 7900, Ukraine)

Костовська Катерина Миколаївна –

кандидат юридичних наук, доцент,

начальник НМЦ Інституту з підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

Kateryna M. Kostovska –

candidate of juridical sciences, associate professor,

Head of the Training and Methodological Centre of

The Institute for Training Professionals for the National Police

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 7900, Ukraine)

Сукмановська Лідія Михайлівна –

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри

адміністративного права та адміністративного процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Lidiia M. Sukmanovska –

candidate of juridical sciences, assistant professor of

the Department of Administrative Law and Administrative Proceedings,

Lviv State University of Internal Affairs

(26 Horodotska Street, Lviv, 7900, Ukraine)

Правове регулювання протидії та запобіганню домашнього насильства щодо дитини¹

Питання захисту дітей, забезпечення їхнього повноцінного розвитку - проблема національного значення, яка повинна розглядатися й розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, педагогічному та, безумовно, юридичному. Мова йде про закріплення певними законами й іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм,

---

¹ «Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність».

стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини. У статті подано характеристику її ієрархічну структуру нормативно-правової бази захисту дітей від домашнього насильства в Україні. Зроблено висновок, що жорстоке поводження з дітьми надалі формує з них соціально дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути хорошими батьками, а також є поштовхом до виявлення жорстокості щодо власних дітей. Наголошено, що дитина потребує соціально-правового захисту.

Ключові слова: дитина, захист дитини, нормативно-правова база захисту дітей, насильство в сім'ї, насильство в сім'ї над дитиною.

O.B. Chornomaz, K.M. Kostovska, L.M. Sukmanovska Legal Regulation of Counteraction and Prevention of Domestic Violence against Children

Protection of children, provision their full development is a problem of national importance, which must be considered and solved in different contexts: historical, sociological, cultural, demographic, pedagogical and certainly legal. We are talking about consolidation by certain laws and other normative legal acts clearly defined rules, norms, standards and requirements regarding organization of the child's life activities. The article describes the characteristics and hierarchical structure of the legal framework for the protection of children from violence in Ukraine.

It was concluded that the cruel treatment of children in the future makes them socially maladapted people, unable to create a full-fledged family, to be good parents, and is also an impetus to reveal cruelty towards their own children. It was emphasized that the child needs social and legal protection. Thanks to the analysis of the growing trend of crimes committed by minors and against children, the author comes to the conclusion about the inability of the legacy of the Soviet system to cope with the pressing problem.

The author concludes that it is impossible to fight child crime only by repressive methods, and it is not relevant in a society that calls itself humane and democratic. It is at this time that the question arises about the need to introduce juvenile justice at the state and legislative levels, and not only in the scientific works of scientists. It was emphasized that the main provisions that permeate almost all international legal acts are absolute prohibitions against cruel treatment of a person, especially children.

This principle must not be violated in any situation without exception. But, unfortunately, it is violated quite often in different ways and in different countries. However, despite a relatively orderly legal framework, the results of scientific research and analysis of practice on overcoming the consequences of family violence against children prove that cruelty and violence continue to spread. We can state that the problem of cruel treatment and family violence against children is relevant and has a complex nature. Finally, it ceased to be considered as intra-family or personal and acquired state significance.

Keywords: child, child protection, legal framework for child protection, violence in the family, violence in the family against a child.

Постановка проблеми. Наша держава в особі органів законодавчої, виконавчої та судової влади приділяє постійну увагу захисту дітей, їх розвитку, соціальному захисту, адже саме ця категорія населення України є найбільш вразливою і незахищеною в силу свого фізичного і розумового розвитку. Саме тому, для здійснення заходів направлених захист дітей розроблена низка загальних і спеціальних нормативно-правових актів [21, с. 15].

Захист дітей, забезпечення їхнього повноцінного розвитку - проблема національного значення, яка повинна розглядатися й розв'язуватися в різних контекстах: історичному, соціологічному,

культурологічному, демографічному, педагогічному та, безумовно, юридичному. Мова йде про закріплення певними законами й іншими нормативно-правовими актами чітко визначених правил, норм, стандартів і вимог щодо організації життєдіяльності дитини [5, с. 89].

Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) [1], Концепція нової української школи [2] наголошують, що основною умовою, без якої неможливий розвиток особистості дитини, є безпечний простір її існування та життєдіяльності, адже діти – найнезахищеніша,

найуразливіша і найзалежніша від нас, дорослих, соціальна група.

На жаль, доводиться констатувати, що однією з найпоширеніших форм порушення прав дітей у світі визнано жорстоке поводження і насильство над дітьми [3, с. 18]

Звернемося до статистичних даних. Згідно з дослідженнями Ради Європи, щорічно налічується 41 тис випадків умисного вбивства дітей віком до 15 років (у статистику не увійшли чисельні випадки смертей дітей унаслідок недбалого поводження).

Упродовж дитинства кожна четверта дитина переживає фізичне насильство; одна з чотирьох дівчаток і один із тринадцяти хлопчиків переживають сексуальне насильство. За даними ООН, щороку від насильства у власній сім'ї страждають близько 2 млн дітей у віці до 14 років; на жаль, не отримавши вчасно захист і допомогу, кожний десятий із них помирає, ще 2 тис закінчують життя самогубством [4].

Не стала винятком і наша країна. Кожна п'ята дитина в Україні зазнає різних форм сексуального насильства (від розбещення до зґвалтування) [3, с. 18]

Кожна третя дитина стає жертвою фізичного насильства, кожна друга – психологічного (емоційного). Щороку на «Національну гарячу лінію» надходить понад 22 тис дзвінків щодо попередження домашнього насильства, із них понад 3 тис – від дітей, які страждають від свавілля власних батьків [4].

Причину цього вбачаємо у загостренні кризових явищ в економічному, політичному, культурному житті народу, що негативно впливає на сімейну атмосферу, внутрішньо-сімейні відносини, їхній емоційний і психологічний стан. Як наслідок – неспроможність деяких батьків належно виховувати власних дітей, зацикленість на матеріальному забезпеченні родини, роздратованість, грубість, сварки і т. ін. [3, с. 18].

Метою дослідження є аналіз нормативно-правової бази захисту дитини від насильства та розробка шляхів її вдосконалення.

Визначена мета зумовила постановку й вирішення таких завдань: 1) висвітлення стану нормативного забезпечення захисту дитини від насильства; 2) формулювання напрямів подальшого дослідження проблем захисту дитини від насильства, можливого втілення

ювенальної юстиції в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Загальні аспекти проблеми насильства над дітьми вивчають провідні науковці: О. Безпалько, Н. Максимова, К. Мілютіна, Т. Сафонова, Е. Цимбал та ін.

Питання насильства над дитиною в сім'ї висвітлюються в роботах таких науковців як К. Левченко, І. Лисенко, Г. Лактіонова, І. Трубавіна та інші.

Актуальність теми зумовлена тим, що захист прав дитини є пріоритетним завданням держави, оскільки від виховання дітей - майбутніх громадян країни - залежить майбутнє українського народу. У контексті викладеної проблеми надзвичайно актуальним є соціально-правовий захист дитини від насильства й жорстокого поводження в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Першим міжнародним документом, у якому розглядалась проблема прав дитини, є Женевська декларація 1924 року, спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини, право дитини на допомогу, належне виховання, захист. Важливим документом стала прийнята 10.12.1948 Генеральною Асамблеєю ООН Загальна декларація прав людини (введена в дію з 1976 року). У ній уперше зафіксовані основи захисту прав дітей [6, с. 206]. Свій розвиток Декларація отримала в пакетах прав людини, що гарантували рівні права всім дітям і забезпечення розв'язання їхніх основних соціальних проблем.

Генеральна Асамблея ООН 20.11.1959 прийняла Декларацію прав дитини - документ, який регулює становище дитини в сучасному суспільстві. Декларація складається з 10 принципів, якими проголошується, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дали б їй змогу розвиватись фізично, розумово, морально, духовно [6, с. 58].

Документом, де проголошується, що людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, яке гарантує в майбутньому розвиток повнолітніх громадян, стала Конвенція про права дитини, схвалена ООН 20.11.1989 [6, с. 69]. Україна ратифікувала Конвенцію в 1991 році та внесла відповідні зміни до національного законодавства. Її ратифікували

189 країн світу. Серед тих, хто не ратифікував Конвенцію, - США й Сомалі.

Держави-сторони, зокрема, мають уживати на національному, двосторонньому й багатосторонньому рівнях усі необхідні заходи щодо протидії схилянню або примусу дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності, використання дітей з метою експлуатації в проституції або іншій незаконній сексуальній практиці, використання дітей з метою експлуатації в порнографії та порнографічних матеріалах; щодо запобігання викраденню дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанді в будь-яких цілях і в будь-якій формі. Вони повинні захищати дитину від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини [7, с. 91].

Головні положення, які пронизують майже всі міжнародні правові акти, - це абсолютні заборони на жорстоке поводження з особою, передусім із дітьми. Цей принцип не має порушуватись у жодній ситуації без винятку. Але, на жаль, він порушується досить часто різними способами й у різних країнах. [5, с. 90].

Україна слідом за іншими європейськими державами прийняла низку заходів щодо запобігання жорстокості та насильству над дітьми. Так, Конституція України, Закон України «Про охорону дитинства» [9], Закон України «Про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю» [10], Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [11], Сімейний кодекс України [12], Кримінальний кодекс України [13], Кримінальний процесуальний кодекс України [14] та інші законодавчі та нормативно-правові акти визначають право дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток і гарантують захист від насильства у будь-якому його прояві [3, с. 19].

Новий підхід із використанням європейських стандартів до вирішення проблеми домашнього насильства регламентують Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2671-VIII від 17.01.2019) [15] та Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою

статі» [16], нормативним підґрунтям для яких стали нормативні документи, що стосуються сімейного виховання та захисту прав дітей, які розглядалися вище: Конвенція ООН про права дитини, Європейська конвенція про здійснення прав дітей і базуються на принципах, визначених Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, Європейською конвенцією про здійснення прав дітей [17].

Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність закладів освіти з протидії жорстокого поводження з дитиною:

– Закон України «Про освіту»;

– Закон України «Про охорону дитинства»;

– Постанова КМУ від 03.10.2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»;

– Наказ МОН України від 02.10.2018 р. № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників з іншими органами та службами»;

– Лист МОН України від 30.10.2018 р. № 1/9-656 «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству стосовно дітей»;

Лист МОН України від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України».

Нормативно-правові акти, які регулюють діяльність закладів освіти з питань запобігання та протидії домашньому насильству:

– Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

– Закон України «Про освіту»;

– Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків»;

– Постанова КМУ від 22.08.2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;

– Наказ МОН України від 02.10.2018 р. № 1047 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії

педагогічних працівників із іншими органами та службами»;

– Що ж стосується протидії домашньому насильству, то можна відзначити, що нормативно-правові акти з питань протидії цьому виду насильства охоплюють доволі широкий спектр проблем. Так, наприклад, було подано протягом майже двох років 14 законопроектів з питань протидії домашньому насильству та ухвалена низка нормативно-правових актів, серед яких:

– Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами»;

– Закон України від 01.07.2021 р. № 1604-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі»;

– Указ Президента України від 21.09.2020 р. № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»;

– розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 361-р «Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»;

– розпорядження Кабінету Міністрів України; Розподіл від 30.06.2021 р. № 696-р «Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, у 2021 році»;

– постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 р. № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року»;

– наказ Міністерства соціальної політики України від 16.11.2021 р. № 649 «Про затвердження форми направлення особи, яка постраждала від домашнього насильства та/або

насильства за ознакою статі, до центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги».

Керуючись вищезазначеними документами, держава має гарантувати захист дитини від:

– усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

– втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

– залучення до екстремістських релігійних психокультурних угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо [18].

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57). [8].

Однак, незважаючи на відносно впорядковану нормативно-правову базу, результати наукових досліджень та аналіз практики щодо подолання наслідків сімейного насильства над дітьми доводять, що жорстокість і насильство продовжують поширюватися [3, с. 20].

Для правильного розуміння відповідних явищ уважаємо за доцільне зупинитися на уточненні змісту основних понять дослідження.

Перш за все з'ясуємо, яких дітей відносять до таких, що перебувають у складних життєвих обставинах. Урядові нормативно-правові акти визначають, що *дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах*, – це дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її

життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, жорстоким поведінням, зокрема домашнім насильством, ухилянням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини [19].

Ключовими для нашої роботи є категорії «жорстоке поведіння» і «насильство». Існують різні тлумачення цих понять. Одні дослідники їх ототожнюють, інші – розрізняють. Нам імпонує переконання, що поняття «жорстоке поведіння» ширше за «насильство», оскільки воно не завжди є умисним і свідомим, не завжди зачіпає права і свободи дітей, однак при цьому може не задовольняти потреби й інтереси дітей і бути вираженим у грубій формі. Жорстоке ставлення може проявлятися у вигляді насильства.

Згідно із Законом України «Про охорону дитинства» (ст. 1), *жорстоке поведіння з дитиною* проявляється у будь-якій формі фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-яких незаконних угодах стосовно дитини (вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини) [9].

Формами жорстокого поведіння з дитиною є:

- будь-яка форма рабства або практика, подібна до рабства, зокрема продаж дітей та торгівля ними, боргова залежність, примусова чи обов'язкова праця, включаючи примусове чи обов'язкове вербування дітей для використання їх у збройних конфліктах;

- використання, вербування або пропонування дитини для зайняття проституцією, виробництва творів, зображень, кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм, інших предметів порнографічного характеру;

- робота, яка за характером чи умовами виконання може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини;

- використання дитини в жебрацтві, втягнення її в жебрацтво (систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб);

- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин;

- дії, що призвели до виникнення обставин, за яких дитина стала очевидцем злочину проти життя, здоров'я, волі, честі, гідності, статевої свободи, статевої недоторканності особи;

- статеві зносини та розпусні дії стосовно дитини з використанням примусу, погрози, сили, довіри, авторитету, впливу на дитину, особливо вразливої для дитини ситуації, зокрема її розумової чи фізичної неспроможності, пов'язаних із віком, фізичних, психічних, інтелектуальних чи сенсорних порушень або залежного середовища, у тому числі в сім'ї [19].

На відміну від жорстокого поведіння *насильство* розглядають як умисний фізичний чи психологічний вплив однієї особи на іншу проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду, або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою. Такий вплив на особу здійснюється вчиненням певних умисних діянь. Особа, яка вчиняє насильницькі діяння, усвідомлює їх характер, передбачає наслідки цих діянь і бажає або свідомо допускає їх настання [20].

Отже, жорстоке поведіння може виявлятися у різних формах – від байдужості дорослих до дитини, небажання доглядати за нею аж до фізичних покарань. Насильство проявляється у більш важких формах – від нанесення фізичної шкоди дитини до утиску її прав, від образливого погляду чи нав'язування прізвиська й аж до вбивства.

Одним із різновидів насильства є домашнє насильство. Кримінальний кодекс України (ст. 126-1) *домашнє насильство* визначає як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних

страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [13].

В Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст. 1) трактує *домашнє насильство* як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [15].

Тобто домашнє насильство – значно важча форма насильства, оскільки коїться найближчими людьми (батьками, родичами або іншими членами сім'ї), яким дитина найбільше довіряє.

Згідно із Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виокремлюють такі види домашнього насильства:

– *економічне насильство* – вид домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг із лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

– *психологічне (емоційне) насильство* – вид домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

– *сексуальне насильство* – вид домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно

повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

– *фізичне насильство* – вид домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [15].

На жаль, доводиться констатувати, що у нашій країні фізичне насильство залишається однією з найпоширеніших форм насильства, хоча це й суперечить законодавству, зокрема Сімейному кодексу України (ст. 150), згідно з яким батькам заборонено застосування фізичних та інших видів покарань, що принижують гідність дитини, а також будь-які види експлуатації батьками своєї дитини [12].

Жорстоке поводження з дитиною та домашнє насильство – це явища, які виникають із діяльності людини або ж її бездіяльності (недбале ставлення до дитини, ненадання допомоги дитині, яка її потребує, ігнорування тощо) [18].

Постраждалою від домашнього насильства вважається не лише дитина, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі, а й така, що стала свідком (очевидцем) такого насильства [15].

У Законі України «Про охорону дитинства» чітко зазначено, що правовий захист дітей є предметом основної турботи батьків, а основним батьківським обов'язком – забезпечення інтересів своєї дитини (ст. 11). І далі: батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за порушення прав і обмеження законних інтересів дитини на охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання, невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків відповідно до закону (ст. 12) [9]. Саме на сім'ю покладається відповідальність за виховання та розвиток дитини [1].

Висновки. Підсумувавши все вище сказане, варто зазначити, що насильство над дітьми та домашнє насильство в цілому є глобальною проблемою не лише в нашій країні, а й багатьох інших країнах світу. Це завдає серйозної шкоди для повноцінного здорового розвитку і соціалізації дитини, загрози життю та здоров'ю. Небезпека такого виду насильства щодо дитини полягає в тому, що прояви насильницьких дій та жорстокості з боку рідних людей по відношенню до дітей руйнують таким чином не лише гармонію і злагоду в сімейному колі, але й виступають однією із передумов провокування вчинення правопорушень серед підростаючого покоління.

Однак, незважаючи на позитивні зрушення у вирішенні порушеної проблеми, механізми

соціально-педагогічного і правового захисту дітей від жорстокого поводження і домашнього насильства в нашій країні залишаються недосконалими та потребують значного вдосконалення і доопрацювання. Побороти дитячу злочинність лише репресивними методами неможливо, та й не є нагальним у суспільстві, яке називає себе гуманним і демократичним. Тому зараз треба виносити питання про необхідність упровадження ювенальної юстиції на державному, законодавчому рівнях, а не лише в наукових працях учених.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>. URL: [rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20)
2. Концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola.compressed.pdf>
3. Бутенко О.Г. Нормативно-правове забезпечення попередження жорстокого поводження та домашнього насильства над дітьми. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021 р., № 77, Т. 1. С. 18-25.
4. Насильство над дітьми: статистичні дані та основні поняття. URL: <http://shkola-68.at.ua/Psich/nasilie.pdf>.
5. Герасимчук С. Нормативно-правовий захист дитини від насильства. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica. Національний юридичний журнал. Теорія і практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Іunie 2017. С. 89-92.
6. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист : збірник документів. К. : АТ «Видавництво «Столиця», 1998. -Ч. II. 1998. 292 с.
7. Система захисту дітей від жорстокого поводження: навчально-методичний посібник / за ред.: К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. К.: Держсоцслужба, 2005. 396 с.
8. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про охорону дитинства: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.
10. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.
11. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
13. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

15. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України (зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2671-VIII від 17.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/paran2#n2>.

16. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 року № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.

17. Європейська конвенція про здійснення прав дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.

18. Захист прав дітей від насильства в сім'ї. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Захист_прав_дітей_від_насильства_в_сім%27.

19. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема таких, що можуть загрожувати їхньому життю та здоров'ю: Постанова КМУ від 3 жовтня 2018 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>.

20. Юридична енциклопедія. URL: <https://leksika.com.ua/legal/>.

21. Біба А., Мердова О. Правове регулювання захисту дітей в Україні. *Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції*. Харків, 2017. С. 15-17.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf> rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20

2. Kontsepsiia novoi ukrainskoi shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola.compressed.pdf>

3. Butenko O.H. Normatyvno-pravove zabezpechennia poperedzhennia zhorstokoho povodzhennia ta domashnoho nasylstva nad ditmy. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2021 r., № 77, Т. 1. С. 18-25.

4. Nasylstvo nad ditmy: statystychni dani ta osnovi poniattia. URL: <http://shkola-68.at.ua/Psix/nasilie.pdf>.

5. Herasymchuk S. Normatyvno-pravovyi zakhyst dytyny vid nasylstva. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica. Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal. Teoriia i praktyka. National Law Journal: Theory and Practice*. Іunie 2017. С. 89-92.

6. Dytynstvo v Ukraini: prava, harantii, zakhyst : zbirnyk dokumentiv. K.: AT "Vydavnytstvo "Stolytsia", 1998. -Ch. II. 1998. 292 s.

7. Systema zakhystu ditei vid zhorstokoho povodzhennia: navchalno-metodychnyi posibnyk / za red.: K.B. Levchenko, I.M. Trubavinoi. K.: Derzhsozsluzhba, 2005. 396 s.

8. Konstytutsiia Ukrainy pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. Redaktsiia vid 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Pro okhoronu dytynstva: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

10. Pro sotsialnu robotu z sim'iamy, ditmy ta moloddu: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.

11. Pro orhany i sluzhby u spravakh ditei ta spetsialni ustanovy dlia ditei: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

12. Simeinyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

13. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

14. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

15. Pro zapobihannia ta protydiiu domashnomu nasylstvu: Zakon Ukrainy (zi zminamy, vnesenyymi zghidno iz Zakonom № 2671-VIII vid 17.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/paran2#n2>.

16. Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii sub'iektiv, shcho zdiisniuiut zakhody u sferi zapobihannia ta protydii domashnomu nasylstvu i nasylstvu za oznakoiu stati: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 serpnia 2018 roku № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text>.

17. Yevropeiska konventsiiia pro zdiisnennia prav ditei. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text.

18. Zakhyst prav ditei vid nasylstva v simi. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Zakhyst_prav_ditei_vid_nasylstva_v_sim%27.

19. Deiaki pytannia sotsialnoho zakhystu ditei, yaki perebuvaiut u skladnykh zhyttievykh obstavynakh, zokrema takykh, shcho mozhut zahrozhuvaty yikhnomu zhyttiu ta zdorov'iu: Postanova KМУ vid 3 zhovtnia 2018 r. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-%D0%BF#Text>.

20. Yurydychna entsyklopediia. URL: <https://leksika.com.ua/legal/>.

21. Biba A., Merdova O. Pravove rehuliuвання zakhystu ditei v Ukraini. *Aktualni problemy administratyvno-pravovoho zabezpechennia diialnosti Natsionalnoi politsii*. Kharkiv, 2017. S. 15-17.